

УДК 37.014.544

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.81.15>**В. М. Швидун**

кандидат педагогічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту педагогіки
Комунального закладу вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності запровадження освітніх та педагогічних інновацій, пошуку шляхів їх ефективного використання у процесі подальшого реформування системи освіти України.

Констатується, що сталий соціально-економічний розвиток, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держави залежать не лише від забезпечення матеріально-технічними та природними ресурсами, а й від підготовки фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру. В даному контексті зростання вимог держави та суспільства вимагає від системи освіти реагувати по-новому, тобто активно запроваджувати інновації, реалізовувати фундаментальні зміни, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами.

Звертається увага на необхідність активізації інноваційних процесів у системі освіти України в умовах продовження її реформування, оскільки перед педагогами на сьогодні постають нові завдання – підготовка високоінтелектуальних, професійно компетентних, патріотично налаштованих випускників з організаторськими та новаторськими здібностями, аналітичним мисленням, здатних до системних узагальнень, ініціативних, підприємливих тощо.

Перехід від традиційної моделі освіти до особистісно зорієнтованої, компетентнісної з використанням інноваційних педагогічних технологій ставить значні вимоги перед педагогами, які мають реалізовувати окреслені принципи.

Робиться висновок про те, що інновації в педагогіці прийнято розглядати як практично реалізоване нововведення в освіті – методиці, технологіях (змісті, методах, прийомах, формах організації навчального процесу; управлінні – як системою освіти взагалі, так і конкретним навчальним закладом; організації – структура закладів освіти, засоби навчання та виховання тощо.

Визначено, що впровадження педагогічних інновацій потребує наукового пошуку та системної роботи як науковців, так і педагогів практиків.

У даному контексті пропонується у закладах освіти (в тому числі закладах післядипломної педагогічної освіти) створювати необхідні умови для інформування педагогів про актуальні теоретичні напрацювання щодо освітніх інновацій та практичних методах їх використання.

З метою подальшого інноваційного розвитку системи освіти загалом та інноваційної діяльності окремого педагога розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності педагогічних працівників.

Ключові слова: педагогічні інновації, реформування системи освіти, компетентності, особистість, організація навчального процесу.

Постановка проблеми. Система освіти, як складова суспільства, безпосередньо пов'язана з тими процесами, що в ньому відбуваються й має адекватно реагувати на будь-які зміни, оскільки забезпечує підготовку фахівців, розвиток особистості та формування світогляду. На даному етапі сталий соціально-економічний розвиток, забезпечення міжнародної конкурентоспроможності держави залежать не лише від забезпечення матеріально-технічними та природними ресурсами, а й від підготовки фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру. У даному контексті освіта стає істотною складовою соціально-економічного і культурного розвитку. Водночас, зростання вимог вимагає від системи освіти реа-

гувати по-новому, тобто активно запроваджувати інновації, реалізовувати фундаментальні зміни, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існуюча джерельна база з проблем інноваційних процесів у системі освіти представлена різноманітними дослідженнями, серед яких, зокрема, доцільно виділити роботи А. Бойка, В. Бондар, М. Грищенко, О. Дубасенюк, В. Кременя, І. Прокопенка, О. Попової, М. Поташика, О. Савченко, В. Сокаль, О. Сухомлинської та ін. Відзначаючи значний доробок учених, вважаємо доцільним продовжити розгляд даного питання, оскільки сучасні зміни парадигм суспільного роз-

витку, зростаючі особистісні та соціальні вимоги зумовлюють необхідність подальшої модернізації системи освіти та готовності педагогів до постійного професійного розвитку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є здійснення аналізу інноваційних процесів у системі освіти України та розробка пропозицій щодо їх запровадження у практику діяльності закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні для системи освіти України пріоритетними тенденціями залишаються інтеграція в європейський освітній простір та оновлення освітньої парадигми в контексті завдань, визначених, зокрема, «Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»:

« ... цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення;

– патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини;

– інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя» [1].

Закон України «Про повну загальну середню освіту», «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи», «Державний стандарт базової середньої освіти» та інші нормативні документи орієнтують систему освіти в цілому та педагогів зокрема на інноваційний розвиток і визначають мету державної інноваційної політики та механізм реалізації інноваційної діяльності як « ... створення економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, відродження духовного та інтелектуального потенціалів нації» [2].

У статті «Педагогічні інновації в практиці діяльності закладів загальної середньої освіти» ми обґрунтовували тезу щодо необхідності дослідження й оперативного вирішення суперечностей, які виникають між теорією й практикою освітньої діяльності та вимогами суспільства до системи освіти, доцільності запровадження освітніх та педагогічних інновацій [3, с. 35-39].

Продовження реформування системи освіти України зумовлює необхідність активізації інноваційних процесів у ній. Перехід від визнаного раніше пріоритетного принципу формування знань, умінь, навичок, «підготовки до життя», тобто певною мірою – пристосування під час навчального процесу здобувачів освіти до суспільних обставин – до формування компетентностей, застосування технологій розвитку особистості, здатних забезпечити оптимальний баланс між соціальними та індивідуальними потребами, розвиток механізмів

саморозвитку, і, відповідно, готовність до реалізації власної індивідуальності ставлять значні вимоги і перед педагогами, які мають реалізувати окреслені принципи.

Значна частина закладів освіти активно запроваджують елементи інноваційних технологій у практичну діяльність, але досить часто виникають протиріччя між бажанням запроваджувати інновації та вмінням педагогів це робити.

Погоджуючись з О. Дубасенюк у тому, що « ... інновації в освіті – це процес творення, запровадження та поширення освітньої практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану» [4], додамо – перед педагогами сьогодні постають нові завдання – підготовка високоінтелектуальних, компетентних, ініціативних, підприємливих, патріотично налаштованих випускників з організаторськими та новаторськими здібностями, аналітичним мисленням, здатних до системних узагальнень, ініціативних, підприємливих тощо.

На нашу думку, незважаючи на значну кількість досліджень та публікацій, присвячених педагогічним інноваціям, сьогодні педагоги не завжди отримують своєчасну інформацію щодо найсучасніших науково-методичних розробок у даній площині.

Т. Мотуз відзначає, що «... інновації самі по собі не з'являються, вони є результат творчих наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих вчителів і цілих колективів» [5, с. 57]. У даному контексті вважаємо доцільним у закладах освіти (в тому числі закладах післядипломної педагогічної освіти) створювати необхідні умови для інформування педагогів про актуальні теоретичні напрацювання щодо освітніх інновацій та практичних методах їх використання, зокрема:

– проведення науково-практичних семінарів, круглих столів, тренінгів тощо у навчальних закладах для активного обговорення передового педагогічного досвіду та вироблення рекомендацій щодо його практичного застосування з метою виправлення ситуацій невідповідності конкретного педагога до впровадження інновацій на належному рівні;

– стимулювати педагогів (у тому числі матеріально) щодо розробки та впровадження інноваційних технологій;

– створення психологічних умов для ліквідації суперечностей між прагненням новаторів оновлювати освітній процес та протидією з боку консервативно налаштованих колег тощо.

Аналізуючи бачення науковцями поняття «педагогічна інновація» вченими робимо висновок про те, що інновації в педагогіці прийнято розглядати як практично реалізоване нововведення в освіті – методиці, технологіях (змісті, методах,

прийомах, формах організації навчального процесу; управлінні – як системою освіти взагалі, так і конкретним навчальним закладом; організації – структура закладів освіти, засоби навчання та виховання тощо [6: 7; 8; 9].

Для подальшого інноваційного розвитку системи освіти загалом та інноваційної діяльності окремого педагога, на нашу думку, доцільно акцентувати увагу на наступних аспектах діяльності педагогічних працівників:

- на практиці реалізовувати принцип «навчання впродовж життя», акцентуючи увагу на саморозвитку, включаючи вдосконалення знань і викладацьких навичок;

- чітко визначити для себе цінності та світоглядні настанови, що сприяють створенню здорового людського суспільства, формувати у здобувачів освіти відповідні компетентності;

- разом зі здобувачами освіти брати активну участь у справах місцевої громади і всього суспільства;

- сприяти організації та забезпеченні функціонування ефективного механізму управління навчальним середовищем і ресурсами;

- розробляти навчальні програми і викладати освітні курси в закладах освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей, максимально враховуючи потреби суспільства та здобувачів освіти;

- формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до суб'єктів освітнього процесу;

- планувати і виконувати теоретичні й експериментальні дослідження у сфері освіти/педагогіки, висувати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки, дотримуватися принципів академічної доброчесності;

- застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки;

- проводити моніторинг навчальних досягнень здобувачів освіти, власної педагогічної діяльності; володіти діагностичним інструментарієм оцінки якості навчальної діяльності та її результатів;

- створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища; забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного здобувача освіти, незалежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів тощо.

Висновки і пропозиції. Таким чином, здійснивши аналіз інноваційних процесів у системі освіти України, ми дійшли певних висновків. Завдання інноваційного розвитку освітньої галузі України, визначене нормативними документами,

вимагає від системи освіти реагувати по-новому, тобто активно запроваджувати інновації, реалізувати фундаментальні зміни, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами. Оскільки процес розробки та впровадження інновацій відбувається за безпосередньої діяльності науковців та педагогів-практиків, окреслено можливі напрями діяльності педагогічних працівників.

Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення зарубіжного досвіду впровадження інновацій у систему освіти та розробку рекомендацій щодо використання досвіду педагогів-практиків у закладах освіти України.

Список використаної літератури:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/249613934> (дата звернення 19.03.2022).
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення 20.07.2021).
3. Швидун В.М. Педагогічні інновації в практиці діяльності закладів загальної середньої освіти. *«Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки»*. 2021. № 1. С. 35–39.
4. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 12–28. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>. (дата звернення 18.03.2022).
5. Мотуз Т. В. Генеза інноваційної діяльності закладів освіти Дніпропетровщини (кінець ХХ – початок ХХІ століть). *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 2. С. 53–59.
6. Гриньова В. Модернізація національної освіти на засадах компетентнісного підходу: поняттєво-термінологічний апарат і суть проблеми. *Рідна школа*. 2016. № 4. С. 20–24.
7. Педагогічні технології в підготовці вчителів :навч. посіб. / за заг. ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2018. 457 с.
8. Прошкін В. В. Педагогічна технологія реалізації навчання, заснованого на дослідженнях. *Педагогічні технології в сучасних наукових дослідженнях: досвід та інновації* : монографія. Старобільськ, 2017. С. 271–295.
9. Пуховська Л. П. Професійна освіта та інновації: досвід країн Європейського Союзу. *Науковий існик Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2017. № 14. С. 124–130.

Shvydun V. Innovative processes in the educational system of Ukraine

The article is devoted to the assessment of educational and pedagogical innovations feasibility, searching for the ways of their effective use in the process of further reforming of the Ukrainian educational system.

It is established that a stable social and economic development and ensuring international competitiveness of the state depend not only on the provision with material and technical and natural resources, but also in the training of professionals who are able to solve pressing problems, complex problems of investigative and / or innovative nature. In this context, the growing demands of the state and society require the educational system to react in a new way, that is, to actively implement innovation, implement fundamental changes, including a flexible educational trajectory and recognition of competencies acquired through formal educational programs.

The attention is turned to the necessity of active activation of innovation processes in the Ukrainian educational system in the conditions of its continuing reforming, as the teachers are facing new tasks – preparation of highly intellectually competent and patriotically developed graduates with organizational and innovative abilities and analytical thinking, Competent professionally, patriotically adjusted graduates with organizational and innovative abilities, analytical thinking, capable of systemic generalizations, initiative, entrepreneurial, etc.

The transition from the traditional model of education to a personally oriented, competence-based model using innovative pedagogical technologies puts significant demands on teachers, who have to implement the specified principles.

The conclusion about the fact that innovations in pedagogy accepted to consider as practically realized innovation in education – methodology, technology (the content, methods, techniques, forms of organization of the educational process; Management – both the education system in general, and the specific educational institution, organization – the structure of educational institutions, training and education tools, etc.

It has been found that implementation of pedagogical innovations requires scientific search and systematic work of both scientists and teachers practitioners.

In this context, it is suggested that educational institutions (including post-graduate teacher training institutions) create the necessary conditions for informing teachers about current theoretical trends in educational innovations and their practical methods of use.

With the aim of further innovation development of the educational system in general and innovation activities of an individual teacher developed suggestions for improving the efficiency of pedagogical staff.

Key words: *pedagogical innovations, educational system reform, competence, personality, organization of the educational process.*